

КОНТРОЛЬ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Собівартість – одна з важливих узагальнених показників ефективності виробництва, який дозволяє здійснювати контроль над витратами та оцінювати результат господарської діяльності підприємства. Зниження собівартості продукції актуальне для підприємства, бо це – джерело збільшення накопичень для розширення виробництва. Важливим питанням формування та розрахунку собівартості є нормативне регулювання.

Затрати на виробництво продукції охоплюють усі матеріальні, трудові та грошові витрати, пов'язані з виробничо-господарською діяльністю.

Розрахунки планової собівартості продукції (робіт, послуг) використовуються для визначення потреби в обігових коштах, планового прибутку, економічної ефективності окремих організаційно-технічних заходів, а також для формування цін і тарифів.

Контроль законності та достовірності витрат на виробництво і собівартість продукції допомагають виявити невикористані резерви, непродуктивні витрати і втрати.

Планування, ведення обліку і калькулювання виробничої собівартості регулюються такими законодавчими та нормативними документами:

- Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» – в частині, якщо підприємство самостійно визначає облікову політику й обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації;

- (П(С)БО) 16 «Витрати» – в частині самостійного встановлення підприємством переліку і складу статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг);

- П(С)БО 9 «Запаси» – в частині визначення собівартості реалізованих товарів;

- Методичні рекомендації з формування собівартості продукції, робіт, послуг у промисловості, затверджені наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.2001 № 47, Методичні рекомендації з формування собівартості продукції, робіт, послуг на транспорті, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 05.02.2001 № 65 та ін.;

- наказ про облікову політику підприємства, який обов'язково повинен містити питання щодо методів обліку витрат на виробництво і калькуляції собівартості, перелік та склад статей калькулювання собівартості, методи нарахування заробітної плати, методи списання малоцінних швидкозношувальних предметів, порядок розподілу загальновиробничих витрат, методи оцінки незавершеного виробництва.

Контроль витрат на виробництві доцільно проводити у такій послідовності. Спочатку перевіряють правильність складання калькуляції собівартості продукції за статтями витрат, потім – питання формування витрат виробництва за їх елементами, далі розглядають правильність та обґрунтованість видатків за їх видами і, нарешті, вивчають собівартість продукції та вишуковують резерви для її зниження.

Найважливіші моменти контролю:

1. Контроль відповідності положення про калькулювання собівартості (або іншого документа, який визначає собівартість одиниці робіт) вимогам чинного законодавства та нормативних документів. Тобто, наскільки правильно та обґрунтовано складена калькуляція, настільки зменшується ризик допущення порушень при визначенні суми виробничої собівартості.

2. Контроль правильності та обґрунтованості віднесення витрат до собівартості за складом та елементами витрат.

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та понаднормативних виробничих витрат.

Контроль за елементами проводиться відповідно до планової калькуляції. За допомогою калькулювання визначається собівартість одиниці робіт (послуг), всього їх обсягу, собівартість виробництва за окремими структурними підрозділами підприємства, за різними виробничими процесами і в цілому на підприємстві.

До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) за елементами включаються: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Обґрунтованість складу матеріальних витрат на виробничі потреби та включення їх до собівартості продукції (робіт, послуг) перевіряється шляхом зіставлення даних складів про відпуск матеріалів у виробництво з даними цехів та інших підрозділів про надходження їх у виробництво, а також за допомогою аналізу записів за кредитом рахунку 20 «Виробничі запаси» і дебетом відповідних рахунків,

які відображаються в журналі № 5.

Для контролю правильності визначення фактичної собівартості сировини й матеріалів необхідно дослідити первинні документи постачальника (накладні, рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні), у яких зареєстровано ціну, зокрема: націнки (надбавки), транспортні та інші видатки, пов'язані з придбанням матеріалів. Товарно-транспортні документи зіставляють з даними бухгалтерського фінансового обліку (книгою обліку надходження вантажів, журналом-ордером, відомістю), де показано кількість отриманих матеріалів та їхню вартість. Затрати на сировину і матеріали перевіряються шляхом визначення правильності застосування технічно обґрунтованих норм їх витрачання.

Правильність віднесення до собівартості матеріальних витрат доцільно перевіряти та контролювати за такими напрямками:

- порівняти обсяги фактично списаної сировини та матеріалів із затвердженими нормами їх витрат, а також провести аналіз залишків, зазначених у матеріальних звітах та під час списання за нормами;
- звернути увагу на вартість закуплених сировини і матеріалів, правильність застосування націнок, комісійних винагород, достовірність витрат на зберігання, транспортування тощо;
- перевірити законність списання на собівартість сум ПДВ;
- дослідити правильність оцінки і списання зворотних відходів, супутньої продукції;
- перевірити правильність списання втрат від браку, простоїв, нестач тощо;
- вивчити дотримання встановленого порядку обліку понаднормативних втрат.

Під час контролю досліджується правильність обов'язкових відрахувань від затрат на оплату праці за встановленими законодавством нормами.

До інших прямих витрат, що включаються до собівартості, належать, зокрема, суми амортизаційних відрахувань, нарахованих згідно з порядком, нормами та умовами, встановленими відповідно до чинного законодавства та облікової політики підприємства.

Розрахунок амортизації основних засобів та нематеріальних активів і віднесення їх на собівартість робіт (послуг) здійснюється згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи».

Аналіз методів розподілення загальновиробничих витрат за об'єктами калькулювання і правомірності віднесення витрат до загальновиробничих та їх розподілу можливий лише тоді, коли підприємство має показник «нормальна потужність». В іншому разі загальновиробничі витрати не поділяються, а в повному обсязі включаються до собівартості продукції. З приводу контролю правильності ведення обліку операцій із собівартості зазначимо, що вимоги бухгалтерського обліку передбачають таке відображення цих операцій:

- бухгалтерські записи за дебетом на рахунках витрат за елементами;
- за дебетом рахунку 23 «Виробництво» відображаються прямі матеріальні, трудові та інші прямі витрати, а також розподілені (або в повному обсязі) загальновиробничі витрати і втрати від бракування продукції (робіт, послуг) з технологічних причин, за кредитом – вартість фактичної виробничої собівартості заведеної виробництвом готової продукції (у дебет рахунків 26, 27), вартість виконаних робіт і послуг у дебет рахунку 90 «Собівартість реалізації».

Таким чином, витрати собівартості безпосередньо пов'язані зі фінансовим результатом підприємства. Скорочення, або хоча б стримування зростання саме собівартості має найбільший вплив на кінцевий фінансовий результат діяльності та фінансовий стан підприємства в цілому.